

Förslag till förändring av bedömningsområden vid granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete inom utbildning

Bakgrund

Inom ramen för det nationella systemet för kvalitetssäkring av högre utbildning genomför Universitetskanslersämbetet (UKÄ) lärosätesgranskningar där lärosätenas kvalitetssystem för utbildning utvärderas. Innevarande granskningscykel som genomförs under perioden 2017-2022.

UKÄ har aviserat att när den första granskningscykeln är slut kommer en ny metod och en ny vägledning att tas fram. Utgångspunkten för en ny vägledning är att ta fasta på erfarenheter gjorda under den första omgången. Bland annat har det redan lyfts att nuvarande system är arbetskrävande och att flera av bedömningsområdena är överlappande, vilket leder till problem vid såväl arbetet med lärosätenas självvärderingar som vid själva bedömningen.

Expertgruppen för kvalitetsfrågor inom Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF)¹ vill med innevarande skrift presentera ett förslag till förändring av bedömningsområden och bedömningsgrunder av lärosätenas kvalitetssystem inom utbildning. Förslaget är tänkt att utgöra en inspiration för UKÄ:s arbete med en ny vägledning.

Ett första utkast till förslag från expertgruppen presenterades i samband med SUHFs web-konferens *Kvalitetssäkring i utbildning och forskning* den 12 mars 2021. Baserat på de synpunkter som framkom från lärosäten och andra intressenter inför och under konferensen arbetade expertgruppen om förslaget och skickade ut ett reviderat utkast på remiss till lärosätena i 10 juni 2021. Nedanstående text innehåller mindre justeringar i förhållande till det förslaget, i första hand i förtydligande syfte. Lärosätenas svar och de slutsatser som expertgruppen dragit redovisas separat.

Utgångspunkter

Det övergripande syftet med lärosätenas kvalitetssystem är att

1. säkerställa att utbildningarna håller hög kvalitet,
2. det bidrar till en kvalitetsutveckling av utbildningarna.

Utöver detta ska lärosätenas kvalitetssystem för utbildning

- utveckla lärosätenas ansvarstagande och arbete för kvalitetssäkring och utveckling av utbildning,
- vara möjligt att anpassa till ett lärosätes specifika mål och förutsättningar,
- understödja att metoderna för kvalitetssäkring är resurseffektiva,
- vara förenligt med *The Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area European Standard Guidelines* (ESG), särskild del 1 som berör standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring.

En av erfarenheterna med UKÄ:s nuvarande system för lärosätesgranskning är problemet med överlapp mellan de många olika bedömningsområdena och bedömningsgrunderna (se bilaga 1 för en fullständig förteckning av nuvarande bedömningsområden och bedömningsgrunder). Ambitionen är

¹ I expertgruppen ingår f.n. Stephen Hwang (ordf.), Erwin Van Rijswoud (sekr.), Birgitta Bergvall-Kåreborn, Magnus Bårtås, Karl Kilbo Edlund (stud.repr.), Åsa Ekberg, Heidi Hansson, Marita Hilliges, Clas Hättestrand, Bo-Anders Jönsson, Åsa Kettis, Eva Pettersson, samt Jan Zirk.

därför att förändringen av bedömningsområden ska minimera dessa problem. En annan kritik som framkommit är att de olika bedömningsområdena har olika karaktär och betydelse för kvaliteten på utbildningarna. En viktig utgångspunkt är också att bedömningen av kvalitetssäkringsarbetet ska vara resurseffektiv så att bedömningsområden beaktar i högre grad den arbetsbörda och de kostnader som granskningen av kvalitetssäkringsarbetet innebär. Därför bör UKÄ:s bedömning fokusera på de centrala delarna i ett kvalitetssystem och lämna andra delar till lärosätena själva att ta ansvar för.

Det ter sig svårt att åstadkomma en minskning av granskningens omfattning utan att en del av det som idag ingår i lärosätesgranskningen utgår eller följs upp på andra sätt. Ett sätt att göra detta är att låta de sakområden som är kopplade till HL kap. 1 § 1-5 endast granskas inom ramen för mer övergripande bedömningsområden där så är relevant. Det kan noteras att dessa sakområden, exempelvis att lärosätena i sin verksamhet ska främja hållbar utveckling, jämställdhet, samverkan och internationalisering, inte ingår i ESG:s standarder för kvalitet i högre utbildning (se bilaga 2). Lagkraven gäller också generellt för lärosätenas verksamhet, dvs inte specifikt för utbildning. Därför är förslaget att sakområdena följs upp exempelvis genom UKÄs tillsynsgranskningar, tematiska utvärderingar, eller inom Riksrevisionens granskningar.

Vid sidan av lärosätesgranskningarna av kvalitetssäkringsarbetet genomför UKÄ en tillsyn av regelefterlevnad. Denna tillsyn har skett något tidigare än granskningen av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete. Det finns ett visst överlapp mellan dessa två granskningar. Därför är en ytterligare utgångspunkt att det som granskas vid tillsynen exempelvis rättssäkerhet, lagstadgat studentinflytande² mm inte parallellt bör vara en del av bedömningen av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete.

Bedömningsområden

UKÄ:s nuvarande sex bedömningsområden är

1. *Styrning och organisation*
2. *Förutsättningar*
3. *Utformning, genomförande och resultat*
4. *Jämställdhet*
5. *Student- och doktorandperspektiv*
6. *Arbetsliv och samverkan*

Bedömningsområde 1 innefattar en detaljerad beskrivning av själva kvalitetssystemet. Den består av två distinkta delar. Den första är en beskrivning av policyer, styrning och organisation som utgör den teoretiska ramen för kvalitetssäkringsarbetet. Den andra delen är en beskrivning av de processer dvs. det praktiska arbete som görs inom ramen för kvalitetssystemet. Båda dessa delar återfinns i varierande grad i de fem andra bedömningsområdena, vilket leder till överlapp. Särskilt finns överlapp i beskrivningarna av de olika processer som ingår i kvalitetssäkring av utbildning under bedömningsområdena 1 respektive 3 (jfr dagens bedömningsgrunder 1.5 och 1.6, som är mycket snarlika bedömningsgrunderna 3.5 och 3.6). En annan observation är att de teman som utgörs av bedömningsområdena 2, 4, 5 och 6 även kommer in i varierande grad i bedömningsområde 3. Exempelvis kommer studentinflytande (område 5) i hög grad in under bedömningsgrund 1.4 (engagemang och delaktighet) och 1.5/3.5 (bl a kursvärderingar), samt i 1.6/3.6 (kommunikation med studenter)³. Ovanstående resonemang och ambitionen att minimera överlapp mellan olika bedömningsområden leder naturligt till slutsatsen att antalet bedömningsområden bör minskas.

² Med student/studenten avses i detta dokument genomgående både studenter och doktorander

³ Detta gör att en brist i t ex ett lärosätes system för genomförande och tillgängliggörande av kursutvärderingar riskerar att påverka hela sex bedömningsgrunder.

I den vägledning för nationellt kvalitetssäkringssystem för *forskning* som UKÄ för närvarande använder har tankar på ett förenklat system som granskar de centrala komponenterna i kvalitetssystemet slagit igenom. I den uppdaterade vägledningen för granskning av kvalitetssäkringsarbete avseende forskning (maj 2021), som kommer att gälla för omgång 8 i UKÄs pågående lärosätetsgranskningar, finns två bedömningsområden:

1. *Styrning, organisation och genomförande*
2. *Förutsättningar*

I den föregående vägledningen fanns fem bedömningsområden, men i samband med revideringen har dessa alltså reducerats till två, i syfte att göra granskningen mindre omfattande och att ta bort överlapp. Ett anammande av dessa två övergripande bedömningsområden även för kvalitetssystemet för utbildning skulle vara fullt möjligt och då kunna lösa flera problem som finns i dagens system. De överlapp som idag finns, inte minst mellan dagens bedömningsområden 1 och 3 skulle kunna elimineras genom att de utgör ett och samma bedömningsområde. Den vikt som sakområdena som utgör teman i de nuvarande bedömningsområdena 3, 4 och 5 skulle dessutom kunna reduceras genom att de inkorporeras i de två nya bedömningsområdena, alternativt följs upp i annan ordning (exempelvis i tematiska utvärderingar). Ytterligare en stor vinst med att använda samma bedömningsområden för både forskning och utbildning är att stärka möjligheterna att på ett effektivt sätt samköra de båda utvärderingarna.

Mycket av det som beskrivs i utkastet till vägledning för kvalitetssäkring av forskning är relevant även för utbildning. Utifrån de beskrivningar som ges i UKÄs utkast kan följande beskrivningar av de två bedömningsområdena göras:

A. Kvalitetssystemets styrning, organisation och genomförande

Bedömningsområdet Kvalitetssystemets styrning, organisation och genomförande handlar om hur lärosätet har strukturerat det systematiska kvalitetssäkringsarbetet. Området rör ansvarsfördelning och hur medarbetare och studenter involveras i kvalitetsarbetet. Det handlar om hur samarbete och dialog samt informations- och erfarenhetsutbyte sker mellan olika nivåer. Vidare ingår i området vilka huvudsakliga processer/arbetsformer/kanaler lärosätet har för att fånga upp och åtgärda problem. Därtill ingår hur lärosätet arbetar med att säkerställa att utbildningen genomgår systematiska kollegiala granskningar, som genomförs med interna och/eller externa granskningsgrupper, och vidtar åtgärder på basis av rekommendationer som dessa genererar. De fyra bedömningsgrunderna preciserar vilka grundläggande delar kvalitetssystemet bör omfatta liksom de egenskaper organiseringen av kvalitetsarbetet bör ha.

B. Utbildningens förutsättningar

Bedömningsområdet Utbildningens förutsättningar handlar om lärosätets kapacitet att bevaka, utveckla och bibehålla en ändamålsenlig miljö för lärare och övriga anställda och studenter. Området ringar in grundläggande villkor för att utbildning av god kvalitet ska kunna bedrivas. De fyra bedömningsgrunderna preciserar vilka förutsättningar lärosätets systematiska kvalitetsarbete bör omfatta.

De två ovanstående beskrivningarna av bedömningsområdena är lätta omskrivningar av de inledande beskrivningarna av bedömningsområde 1 och 2 i *Vägledning för granskning av lärosätets kvalitetssäkringsarbete avseende forskning, reviderad maj 2021* (UKÄ Rapport 2021:15).

Bedömningsgrunder

På motsvarande sätt som för bedömningsområdena kan UKÄs utkast till vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete avseende forskning användas som underlag för förslag till bedömningsgrunder gällande utbildning, dock i detta fall med något större omskrivningar än för bedömningsområdena som helhet. Följande är ett förslag till bedömningsgrunder under respektive bedömningsområde:

A. Bedömningsområde: Kvalitetssäkringsarbetets styrning, organisation och genomförande

1. Lärosätets regelverk, ansvars- och rollfördelning och konkreta arbetsformer för säkring och utveckling av kvalitet i utbildning är ändamålsenligt utformade för att understödja såväl det strategiska som det operativa arbetet på alla nivåer. De är utformade för delaktighet och engagemang hos all personal och studenter samt är fastställda och allmänt tillgängliga.
2. Lärosätet säkerställer att det finns fastställda och dokumenterade rutiner för inrättande och avveckling av utbildning.
3. Lärosätet säkerställer att det löpande följer upp och kontinuerligt samlar in, analyserar och använder ändamålsenlig information med bäring på utbildningens kvalitet och relevans (här avses i första hand det löpande arbetet med indikatorer, nyckeltal, årsredovisning, kursutvärderingar, mm). Informationen tillgängliggörs för relevanta intressenter och används som underlag för utbildningens utveckling, strategiska beslut och prioriteringar.
4. Lärosätet säkerställer att utbildningen återkommande genomgår kollegiala granskningar (här avses i första hand lärosätets interna system med kollegiala utbildningsutvärderingar/motsvarande). Granskningarna sker på ett för lärosätet ändamålsenligt vis där även studenter har en aktiv roll och de säkerställer att utbildningarna utformas och genomförs med tydlig koppling mellan nationella och lokala mål, lärandeaktiviteter och examinationer. Lärosätet fångar systematiskt upp och tar hand om de rekommendationer som sådana granskningar ger upphov till.

B. Bedömningsområde: Utbildningens förutsättningar

1. Lärosätet säkerställer ett nära samband mellan forskning och utbildning i verksamheten.
2. Lärosätet arbetar långsiktigt med kompetensförsörjning som tillgodoser utbildningens behov och förnyelse. Lärosätet skapar goda förutsättningar och incitament för personalens pedagogiska och ämnesmässiga kompetensutveckling.
3. Lärosätet säkerställer att studentstöd samt infrastruktur är ändamålsenligt utformat för såväl utbildningens som studenternas behov.
4. Lärosätet säkerställer att utbildningarna är användbara med hänsyn till studenternas och samhällets behov samt utvecklar studenternas beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Kommentarer

Genom förslaget ovan reduceras antalet bedömningsområden från sex till två, och antalet bedömningsgrunder från nitton till åtta. Detta beror delvis på att överlappen mellan bedömningsgrunder till stora delar är eliminerade. De tidigare bedömningsområdena 1 och 3 kan i förslaget sägas vara sammanslagna, så att hela kedjan av både organisatoriska strukturer, regelverk, processer, genomförande och uppföljning bedöms sammanhållet för varje aspekt av kvalitetsarbetet, t ex gällande informationsspridning eller utformning av kursutvärderingssystem och interna utbildningsgranskningar, och därför nu enbart behöver beskrivas en gång. Om lärosätena dessutom

ges möjlighet att själva besluta om dispositionen av sin självvärdering, så länge ovanstående bedömningsområden och bedömningsgrunder täcks in, minskas risken för överlapp ytterligare.

Dessutom är en del nuvarande bedömningsgrunder nedtonade, och kan sägas vara integrerade som delmängder av de nya. Vissa av de tidigare bedömningsgrunderna har ingen självklar motsvarighet i det här förslagna systemet, men täcks genom en kombination av flera bedömningsgrunder. Vidare läggs ett större ansvar för att lärosätenas egna system med lärosätesinterna utbildningsgranskningar granskar olika aspekter av utbildningarnas kvalitet. Ett exempel är den nuvarande bedömningsgrunden 3.4 "Lärosätet säkerställer att dess utbildningar utformas och genomförs med tydlig koppling mellan nationella och lokala mål, lärandeaktiviteter och examinationer" som i det förslagna systemet täcks in av bedömningsgrund A4, dvs i lärosätesgranskningen granskas inte denna aspekt specifikt utan lärosätet ska visa att de interna granskningarna tar hand om detta. I tabell 1 redogörs för var de nuvarande bedömningsgrunderna hör hemma i ovanstående system.

En del av nuvarande bedömningsgrunder täcks inte alls, eller bara i liten utsträckning av det här förslagna systemet (t ex jämställdhet). Som argumenterats ovan finns krav på lärosätenas verksamhet som gäller hela verksamheten, inkluderande såväl utbildning som forskning. Om komponenten tematiska utvärderingar ska vara kvar i det nationella kvalitetssystemet under nästa granskningscykel, lämpar sig dessa områden väl för sådana utvärderingar, och då omfattande hela lärosätenas verksamhet.

Studentinflytande är enligt förslaget inte en egen bedömningsgrund. Bakgrunden till det är att studentinflytande redan granskas i andra former, dels som en del i UKÄs juridiska tillsynsgranskning, dels som en del i bedömningsgrund A1 ovan där lärosätets arbete med att engagera studenter i verksamheten granskas. Att lägga till en separat bedömningsgrund specifikt för studenternas engagemang/studentinflytande riskerar att leda till just sådant överlapp som förslaget försöker bidra till att undvika. Ett alternativ är att undanta studenternas engagemang i A1 och enbart granska det i en egen bedömningsgrund, men det vore olyckligt att i A1 inte inkludera den kanske viktigaste målgruppen i granskningen av hur lärosätet arbetar med att skapa delaktighet och engagemang.

Ett nytt system för kvalitetssäkring måste även förhålla sig till ESG del 1, Standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring, se bilaga 2. Av tabell 1 framgår att de förslagna bedömningsområdena och bedömningsgrunderna även är kompatibla med ESG (om lärosätesgranskningen ses som en helhet tillsammans med UKÄs övriga granskningar, t ex tillsynsgranskning).

Tabell 1. Jämförelse mellan nuvarande och förslagna bedömningsgrunder inom lärosätesgranskningarna samt ESGs standarder. De nuvarande bedömningsgrunder som har tonats ner i betydelse och bara översiktligt berörs i det förslagna systemet är markerade inom parentes.

Föreslagna nya bedömningsgrunder	A1	A2	A3	A4	B1	B2	B3	B4
Nuvarande bedömningsgrunder inom lärosätesgranskningen	1.1 1.2 1.3 1.4 5.1	3.1	1.5 1.6 3.5 3.6	1.5 3.4 3.5 (3.2)	2.2 3.3	2.1 2.2 (3.2) (3.3)	2.3 2.4	6.1
ESG del 1	1.1 1.2 1.4		1.7 1.8	1.9	1.3	1.3 1.5	1.6	

Bilaga 1 – Nuvarande bedömningsområden och bedömningsgrunder inom lärosätesgranskningen

Bilaga 2 – ESG Del 1

UKÄs granskningar av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete inom utbildning

Nuvarande bedömningsområden och bedömningsgrunder

1. Styrning och organisation

- 1.1 Lärosätets kvalitetssystem är uppbyggt för att säkerställa kvaliteten i utbildningarna och det relaterar till övergripande mål och strategier som lärosätet fastställt för sin utbildningsverksamhet.
- 1.2 Lärosätet har en kvalitetssäkringspolicy, eller motsvarande, som är offentlig och en del av den strategiska styrningen.
- 1.3 Lärosätet har en ändamålsenlig och tydligt definierad ansvarsfördelning för kvalitetsarbetet.
- 1.4 Lärosätet har systematiska processer som uppmuntrar till delaktighet, engagemang och ansvar hos lärare, övrig personal samt studenter och doktorander.
- 1.5 Lärosätet säkerställer att de resultat och slutsatser som genereras av kvalitetssystemet systematiskt tas tillvara i den strategiska styrningen, kvalitetsarbetet och i utvecklingen av kvalitetssystemet.
- 1.6 Lärosätet säkerställer att den information som genereras av kvalitetssystemet publiceras och kommuniceras på ett ändamålsenligt sätt med relevanta intressenter och får en spridning inom organisationen.

2. Förutsättningar

- 2.1 Lärosätet säkerställer att den undervisande personalens kompetens motsvarar utbildningsverksamhetens behov.
- 2.2 Lärosätet säkerställer att de tillhandahåller en främjande miljö som ger undervisande personal möjlighet att utveckla såväl sin pedagogiska kompetens som sin ämnes-kompetens, samt förutsättningar att bedriva sitt arbete på ett effektivt sätt.
- 2.3 Lärosätet säkerställer att infrastruktur, studentstöd och läranderesurser är ändamålsenliga för studenternas och doktorandernas lärande och att dessa används på ett effektivt sätt.
- 2.4 Lärosätet säkerställer, genom rutiner och processer, att studenter och doktorander ges förutsättningar att genomföra utbildningen inom planerad studietid.

3. Utformning, genomförande och resultat

- 3.1 Lärosätet har en tydlig ansvarsfördelning samt ändamålsenliga rutiner och processer för utformning, utveckling, inrättande samt nedläggning av utbildningar.
- 3.2 Lärosätet säkerställer att dess utbildningar utformas och genomförs på ett sätt som uppmuntrar studenterna till att ta en aktiv roll i lärandeprocesserna, vilket också återspeglas i examinationen.
- 3.3 Lärosätet säkerställer ett nära samband mellan forskning och utbildning i verksamheten.
- 3.4 Lärosätet säkerställer att dess utbildningar utformas och genomförs med tydlig koppling mellan nationella och lokala mål, lärandeaktiviteter och examinationer.
- 3.5 Utifrån kontinuerliga uppföljningar och regelbundna granskningar vidtar lärosätet de åtgärder som krävs för att förbättra och utveckla utbildningarna.
- 3.6 Lärosätet säkerställer att granskningsresultat publiceras och att åtgärder som planeras eller genomförs för att förbättra och utveckla utbildningarna kommuniceras på ett ändamålsenligt sätt med relevanta intressenter.
- 3.7 Lärosätet har och tillämpar goda rutiner för antagning av studenter och doktorander, tillgodoräkningen samt för utfärdande av examina. Lärosätet har även en fastställd rutin för omprövning av beslut gällande studenter och doktorander. (Gäller endast enskilda utbildningsanordnare)

4. Jämställdhet

- 4.1 Lärosätet säkerställer, genom rutiner och processer, ett systematiskt arbete med att beakta jämställdhet i utbildningarnas innehåll, utformning och genomförande.

5. Student- och doktorandperspektiv

- 5.1 Lärosätet säkerställer, genom rutiner och processer, studenternas och doktorandernas möjligheter och förutsättningar att utöva inflytande över utbildningen och sin studiesituation.

6. Arbetsliv och samverkan

- 6.1 Lärosätet säkerställer, genom rutiner och processer, att utbildningarna är användbara och utvecklar studenternas och doktorandernas beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (ESG)

Del 1. Standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring

1.1 Policy för kvalitetssäkring

Lärosätena har en kvalitetssäkringspolicy som är offentlig och utgör en del av den strategiska styrningen. Interna aktörer utvecklar och tillämpar denna policy genom ändamålsenliga strukturer och processer, och externa intressenter involveras.

1.2 Utformning och inrättande av utbildning

Lärosätena har processer för utformningen och inrättandet av utbildningar. Utbildningarna utformas så att de utbildningsmål som fastställts för dem, inklusive lärandemål, kan uppfyllas av studenterna. Den examen som en utbildning leder till är tydligt specificerad och kommunicerad samt refererar till den rätta nivån inom den nationella referensramen för examina och, följaktligen, till den europeiska referensramen för kvalifikationer.

1.3 Studentcentrerat lärande, undervisning och bedömning

Lärosätena säkerställer att utbildning ges på ett sätt som inbjuder studenterna till att ta en aktiv roll i lärandeprocesserna och att detta återspeglas i bedömningen av studenterna.

1.4 Antagning av studenter, progression, erkännande och utfärdande av examensbevis

Lärosätena tillämpar på ett konsekvent sätt fördefinierade och publicerade regler som omfattar hela studentens studietid, det vill säga antagning, progression, erkännande och utfärdande av examensbevis.

1.5 Undervisande personal

Lärosätena säkerställer kompetensen hos lärarna. Rättvisa och transparenta processer för rekrytering och kompetensutveckling av personalen tillämpas.

1.6 Läranderesurser och studentstöd

Lärosätena avsätter tillräcklig finansiering för lärande och undervisningsaktiviteter samt säkerställer att det finns ändamålsenliga och lättillgängliga läranderesurser samt studentstöd.

1.7 Informationshantering

Lärosätena säkerställer att de samlar in, analyserar och använder relevant information för en effektiv styrning av sina utbildningar och övriga aktiviteter.

1.8 Information till allmänheten

Lärosätena publicerar information om den egna verksamheten, inklusive utbildningarna, som är tydlig, korrekt, objektiv, uppdaterad och lättillgänglig.

1.9 Kontinuerlig uppföljning och regelbunden granskning av utbildningarna

Lärosätena följer kontinuerligt upp och granskar regelbundet utbildningarna för att säkerställa att studenterna uppnår uppsatta mål och att utbildningarna motsvarar studenternas och samhällets behov. Granskningarna leder till kontinuerlig förbättring av utbildningarna. Åtgärder som planeras eller genomförs till följd av en granskning kommuniceras till samtliga berörda.

1.10 Regelbunden extern kvalitetssäkring

Lärosätena genomgår regelbundet en extern kvalitetssäkring, som är i linje med ESG.